

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

เหตุผลสำคัญที่ต้องมีทนายความช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาคือทนายความ เป็นกลไกที่มีความสำคัญมากในการดำเนินคดีอาญา และเป็นหลักประกันเพิ่มเติมว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ โดยถือ "หลักอาวุธเท่าเทียมกัน" กล่าวคือผู้พิพากษาจะต้องมีสิทธิ และความสามารถต่อสู้คดีเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในการดำเนินคดีอาญา (The aim of the concept of equality in criminal Procedure is not formal equality, but rather actual equality)¹ ไม่เพียงแต่จำเลยหรือผู้ต้องหาที่จะมีสิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เท่านั้น ศาลและอัยการก็มีหน้าที่ปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของจำเลยด้วย แต่กลไกเหล่านี้ก็ยังไม่เพียงพอต่อการปกป้องจำเลยซึ่งไม่มีความรู้กฎหมาย และสภาพจิตใจกำลังไม่ปกติเนื่องจากถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีทนายความช่วยเหลือผู้ต้องหาแทน

สำหรับการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยรัฐจัดหาให้ตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 7 ทวิ และมาตรา 173 สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

1) การมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในฐานะเป็นสิทธิ

เป็นกรณีที่รัฐจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา และจำเลยโดยให้เป็นสิทธิอันมีผลให้ผู้ต้องหาและจำเลยจะใช้สิทธินั้นหรือไม่ก็ได้ และไม่ได้เป็นการบังคับว่ารัฐจะต้องดำเนินการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา และจำเลยโดยเด็ดขาดในทุกคดีแต่รัฐจะให้การช่วยเหลือก็ต่อเมื่อมีการร้องขอจากผู้ต้องหาและจำเลยเท่านั้น

¹Dando Shigematsu, Japanese Criminal Procedure. Tr. by P.S George South Hachensack N.S Fred. B. Rothman, Vol. 14 (New York University: The Comparative Criminal Law Project), p. 84.

กรณีที่ถูกกฎหมายถือว่ารัฐต้องจัดหาทุนความมาให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยโดยให้ในฐานะ
เป็นสิทธิของกฎหมายประเทศไทย ได้แก่

- คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงประหารชีวิต
- คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงสามปีขึ้นไปแต่ไม่ถึงสิบปี และจำเลยยากจน
- คดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี

ความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าการมีทุนความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ
จัดหาให้ในฐานะ เป็นสิทธิในประเทศไทยในปัจจุบัน ยังไม่มีความเหมาะสมเนื่องจากประชาชนซึ่งตก
เป็นผู้ต้องหาและจำเลยส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสิทธิในการมีทุนความ เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านกฎหมาย
และการตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยของหน่วยงานของรัฐก็ยังไม่มากพอ ไม่มี
การแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิที่ผู้ต้องหาและจำเลยจะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ อันจะทำให้เกิด
ความเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีอาญา นอกจากนี้ตามหลักเกณฑ์และข้อเท็จจริงที่ถูกกฎหมายถือว่ารัฐ
ต้องจัดหาทุนความมาให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยโดยให้ในฐานะ เป็นสิทธิของกฎหมายไทยผู้วิจัย เห็นว่า
หลักเกณฑ์และข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่เหมาะสมแต่ควร เป็นกรณีที่จะเป็นมากสำหรับการมีทุนความซึ่ง
รัฐต้องจัดหาทุนความมาให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย โดยให้ในฐานะ เป็นเงื่อนไขในการพิจารณา
คดี เนื่องจากกรณีที่จำเลยยากจน จำเลยจะเป็นผู้ขาดความรู้ทางด้านกฎหมายและไม่สามารถจ้าง
ทนายความได้อย่างแน่นอน, กรณีที่จำเลยเป็นผู้เยาว์มีอายุไม่เกิน 17 ปี จำเลยจะเป็นผู้ที่หย่อน
ความรู้ ความคิด ความสามารถและประสบการณ์ จึงทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดีอาญา
ส่วนกรณีที่เป็นคดีมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ถือเป็นคดีอุกฉกรรจ์อันเป็นคดีร้ายแรงที่กระทบต่อ
ร่างกาย เสรีภาพของประชาชน เป็นอย่างมาก รัฐต้องระมัดระวังลงโทษเฉพาะผู้กระทำความผิดจริง
เท่านั้น การจัดหาทุนความให้จำเลยจึงเป็นการเสริมให้จำเลยมีความสามารถในการต่อสู้คดีเต็ม
ที่เท่าเทียมกับโจทก์

ดังนั้นในกรณีที่ผู้ต้องหาและจำเลยต้องต่อสู้คดีโดยลำพังไม่ว่า เนื่องจากเหตุที่หย่อนความรู้,
ความคิด, สติวิปลาส, ไม่รู้หนังสือ, ยากจน, คดีที่มีอัตราโทษจำคุกสูง ศาลต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะ
จัดหาทุนความมาให้แก่จำเลยโดยมีท้องที่เคราะห์ว่าจำเลยต้องร้องขอหรือไม่ ทั้งนี้ ให้ถือว่าเรื่อง
นี้เป็นความจำเป็นที่รัฐต้องจัดหาทุนความมาให้แก่จำเลยโดยให้ในฐานะ เป็นเงื่อนไขในการพิจารณา

คดีอาญา เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีอาญา

2) การมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญานฐานะ เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดี

เป็นกรณีที่กฎหมายบังคับว่าก่อนการพิจารณาคดีอาญาทุกครั้งศาลต้องตั้งทนายความให้แก่จำเลยก่อนจึงจะเริ่มดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้

กรณีที่กฎหมายถือว่ารัฐต้องจัดหาทนายความให้แกผู้ต้องหาและจำเลยโดยให้ในฐานะ เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีของกฎหมายประเทศไทยได้แก่

กรณีที่จำเลยถูกฟ้อง เป็นคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ความคิดเห็นของผู้วิจัยเห็นว่าการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยรัฐจัดหาให้ในฐานะ เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีในประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่เหมาะสม ควรมีการขยายขอบเขตการมีทนายความโดยเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีให้มากขึ้นกว่าที่กฎหมายกำหนดในปัจจุบัน เช่น เพิ่มเดิมกรณีจำเลยเป็นผู้เยาว์, จำเลยเป็นบุคคลที่มีอายุ 70 ปี ขึ้นไป จำเลยที่เป็นใบ้, หูหนวก, เพราะจำเลยเป็นผู้หย่อนความสามารถและหย่อนสมรรถภาพทางร่างกาย สมควรที่จะได้รับการช่วยเหลือในการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐเป็นผู้จัดหาทนายความให้

นอกจากนี้เมื่อศึกษากฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2538 มาตรา 32 ได้วางหลักไว้ว่า ให้ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ เพื่อจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่ขณะนั้นในชั้นสอบสวนผู้ต้องหาที่ยังไม่ได้รับสิทธิในการช่วยเหลือจากรัฐเพื่อจัดหาทนายความให้ เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายรองรับกฎหมายรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติให้สิทธิของผู้ต้องหาที่จะได้รับสิทธิในการช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาทนายความให้ และในชั้นพิจารณาคดีเมื่อผู้ต้องหาตกเป็นจำเลยในคดีอาญา จำเลยน้อยคนที่จะทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ตามที่กฎหมายให้สิทธิไว้ อีกทั้งจำเลยบางกลุ่มตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นไม่ได้รับสิทธิที่จะได้รับการจัดหาทนายความให้จากรัฐ และจำเลยก็ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะจัดหาหรือมีทนายความตามกฎหมายได้ จึงทำให้จำเลยไม่สามารถต่อสู้คดีอาญาได้ เท่าเทียมกับรัฐซึ่งมีอัยการ เป็นผู้มีความชำนาญในการดำเนินคดีอาญา

ส่วนการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลย โดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาของต่างประเทศ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระบบใหญ่ ๆ ดังนี้

1) ระบบที่ทำให้เป็นสิทธิโดยแท้

ในระบบการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลย โดยรัฐจัดหาให้ในคดีอาญาโดยทำให้เป็นสิทธิโดยแท้ ได้ศึกษาระบบของประเทศสหรัฐอเมริกาตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 แนวความคิดที่ประเทศสหรัฐอเมริกาให้การคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้โดยทำให้เป็นสิทธิ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีหลายมลรัฐมารวมกันและเป็นประเทศใหญ่ ประชาชนและหน่วยงานของรัฐคาบเกี่ยวถึงสิทธิขั้นมูลฐานด้านสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นรัฐจึงไม่ปิดกั้นแนวความคิดและอิสระของประชาชนในการที่จะเลือกที่จะให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือในการดำเนินคดี หรือจะว่าจ้างทนายความเอง ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงกำหนดให้การคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐจัดหาให้โดยทำให้เป็นสิทธิโดยแท้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย

สำหรับการรองรับกฎหมายในเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย โดยรัฐจัดหาให้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตั้งหน่วยงานที่เรียกว่าสำนักงานทนายจำเลยของรัฐ (Public Defender) โดยรัฐเป็นผู้จัดหางบประมาณและค่าใช้จ่ายให้ และหน่วยงานดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานของรัฐ และเป็นหน่วยงานอิสระในตัวเอง รับผิดชอบแก่ต่างคดีที่จำเลยยากไร้โดยทนายความรับเงินเดือนประจำและปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในสำนักงาน มีทนายความชั้นผู้ใหญ่มากคอยควบคุมดูแลทนายความใหม่ ๆ จึงทำให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพและสามารถรับคดีได้มาก

2) ระบบที่ทำให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีโดยแท้

ในระบบการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้โดยทำให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีโดยแท้ ได้ศึกษาระบบของประเทศเยอรมันตะวันตก ตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 สำหรับในระบบที่ถือเป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีนี้ โดยให้เฉพาะคดีบางประเภทเท่านั้น เช่น คดีที่การกระทำความผิดอุกฉกรรจ์ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงการกระทำผิดซ้ำ, คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยอาจถูกส่งไปยังสถานรักษาพยาบาลหรือถูกห้ามประกอบอาชีพ, คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยเป็นน้ำ, หูหนวก คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยถูกส่งไปยังสถานรักษาพยาบาลของของรัฐ

เพื่อให้แพทย์ตรวจอาการและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพจิต, คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยเป็นผู้เยาว์, คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยมีอายุ 70 ปีขึ้นไป เหตุผลที่กฎหมายกำหนดให้เฉพาะคดีประเภทนี้เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากคดีเหล่านี้บางคดีเป็นคดีอุกฉกรรจ์อันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยสูง, บางคดีผู้ต้องหาและจำเลยหย่อนความสามารถทั้งทางสติปัญญา, ประสิทธิภาพและหย่อนสมรรถภาพทางร่างกาย หากให้ดำเนินคดีเองจะทราบดีว่าไม่มีความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี ดังนั้น รัฐจึงต้องจัดหาทนายความมาให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยเสมอ เพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีอาญาเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการต่อสู้คดี

สำหรับการรองรับกฎหมายในเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย โดยรัฐจัดหาให้ โดยให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีอาญา ประเทศเยอรมันตะวันตกได้จัดระบบสำนักงานทนายจำเลยของรัฐไว้ช่วยเหลือผู้ต้องหาและจำเลยในการดำเนินคดีอาญาด้วย

3) ระบบที่ทำให้เป็นสิทธิและเงื่อนไขในการพิจารณาคดีอาญา

ในระบบการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้ โดยให้เป็นสิทธิและเงื่อนไขในการดำเนินคดีอาญา ได้ศึกษาระบบของประเทศญี่ปุ่นและประเทศอังกฤษตามที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 โดยในคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนสูง เช่น คดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีที่มีโทษประหารชีวิต และในคดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยหย่อนความสามารถทั้งทางสติปัญญา, ร่างกาย, ประสิทธิภาพ, จิตใจ เช่น คดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยเป็นผู้เยาว์, มีอายุ 70 ปีขึ้นไป, ปุหนวก, เป็นใบ้ เป็นต้น ผู้ต้องหาและจำเลยเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้โดยให้เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี ส่วนคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่สูงหรือคดีที่ไม่กระทบกระเทือนสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยมากนัก เช่น คดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ผู้ต้องหาและจำเลยจะได้รับการคุ้มครองสิทธิการมีทนายความโดยรัฐจัดหาให้โดยให้เป็นสิทธิในการดำเนินคดีอาญา

สำหรับการรองรับกฎหมายในเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย โดยรัฐจัดหาให้ของประเทศญี่ปุ่น จำเลยไม่มีสิทธิเลือกทนายเอง แต่ผู้พิพากษาเป็นผู้เลือกจาก

องค์การ "Nichibenren"² โดยองค์การนี้ไม่ได้รับงบประมาณจากรัฐ แต่จะมีเงินอุดหนุนจากสมาชิกที่เป็นนักกฎหมายและ Nichibenren จะร่วมกันกับผู้พิพากษาเพื่อปรึกษากันเลือกทนายจาก Nichibenren ให้แก่จำเลย ระบบทนายศาลตั้งของญี่ปุ่นนี้เรียกว่า "State appointed Lawyers" ส่วนเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้ของประเทศอังกฤษ เป็นระบบที่รัฐจ่ายเงินให้ และให้จำเลยเลือกตั้งทนายเองโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวจำเลยพิเคราะห์จากสภาพของจำเลยและความยากง่ายของคดี ตลอดจนระยะเวลาที่ทนายนั้นได้ใช้ไป ส่วนเงินค่าว่าจ้างทนายจะได้รับจากภาษีของรัฐ ซึ่งประชาชนที่มีรายได้นั้นหน้าที่จะต้องจ่ายเป็นลักษณะเงินสะสมตามจำนวนที่รัฐกำหนดเพื่อเป็นประกันเงินค่าทนายของตนในภายหลัง

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบระบบการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้ของประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมันตะวันตก ญี่ปุ่น อังกฤษ แล้วผู้วิจัยเห็นว่าการพิจารณาความอาญามาตรา 173 ของประเทศไทยยังไม่เหมาะสม เนื่องจากในกฎหมายไทยกำหนดให้การมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้ โดยให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีอาญา เฉพาะคดีที่มีโทษประหารชีวิตเท่านั้น ผู้วิจัยเห็นว่าในหลักเกณฑ์และข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประการตามที่กฎหมายต่างประเทศกำหนดให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีอาญา เช่นกรณีที่จำเลยหูหนวก, เป็นใบ้, เป็นผู้เยาว์, มีอายุ 70 ปีขึ้นไป หรือการพิจารณาคดีที่มีผลทำให้จำเลยต้องห้ามประกอบอาชีพบางประการ หรือการพิจารณาคดีที่มีผลให้จำเลยถูกส่งไปยังสถานรักษายาบาลของรัฐ เพื่อให้แพทย์ตรวจอาการและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพจิต, คดีที่มีโทษอุกฉกรรจ์ กรณีทั้งหมดนี้มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลสูง และจำเลยบางคนหย่อนความสามารถทางสติปัญญา, ประสมการณ์ และสมรรถภาพทางร่างกาย จึงควรมีทนายความช่วยเหลือในการต่อสู้คดีอาญา ดังนั้นในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173 ของประเทศไทยควรขยายสิทธิ การมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยโดยรัฐจัดหาให้โดยให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดีอาญาให้รวมถึงกรณีจำเลยหูหนวก, เป็นใบ้, เป็นผู้เยาว์, มีอายุ 70 ปีขึ้นไป

²Jiro Nomura, Japan's Judicial System (Foreign Press Center Japan:Information from the Japanese Center in Thailand, 1979).

หรือการพิจารณาคดีที่มีผลทำให้จำเลยต้องห้ามประกอบอาชีพบางประการ, หรือการพิจารณาคดีที่มีผลให้จำเลยถูกส่งไปยังสถานรักษาพยาบาลของรัฐด้วย

ส่วนกรณีในชั้นสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ ของประเทศไทยกำหนดให้ผู้ต้องหาสามารถมีทนายความได้ แต่ให้ผู้ต้องหาจัดหาทนายความเองและไม่มีให้ทนายความมีอำนาจเข้าร่วมสอบสวนในคดีได้ ผู้วิจัยเห็นว่าในชั้นสอบสวนถือเป็นขั้นเริ่มต้นคดีที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นขั้นรวบรวมพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และเป็นขั้นที่ผู้ต้องหาควรได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วย กล่าวคือการที่รัฐเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรม ขณะเดียวกันรัฐต้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย เมื่อยังไม่มีองค์กรเฉพาะเข้ามาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในระหว่างถูกจับกุมและถูกสอบสวน ฉะนั้นทนายความจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นตัวแทนของรัฐ เข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหาในเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเห็นว่ารัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยในการมีทนายความในคดีอาญา เมื่อรัฐมีหน้าที่ในการควบคุมสังคมมีห้าปฏิบัติกิจกรรมอันมิชอบด้วยกฎหมายและควบคุมสังคมที่มีความสงบเรียบร้อยแล้วในขณะเดียวกันรัฐก็มีหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย ขณะนี้ประเทศไทยมีองค์กรหลักที่ควบคุมสังคมที่มีความสงบเรียบร้อยหลายองค์กร แต่องค์กรที่เป็นองค์กรหลักของรัฐที่จะเข้ามาคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญายังไม่มี อีกทั้งในตัวกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย มาตรา 7 ทวิ, มาตรา 173 ก็ยังให้การคุ้มครองสิทธิ การมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญายังไม่เหมาะสมจึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 7 ทวิ และมาตรา 173 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และมีความจำเป็นที่รัฐต้องตั้งหน่วยงานอิสระซึ่งเป็นองค์กรเฉพาะของรัฐมารับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิในการมีทนายความของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตามในขณะที่ยังไม่มีองค์กรหลักในการคุ้มครองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของผู้ต้องหาและจำเลย ทนายความจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะเข้ามาช่วยเหลือผู้ต้องหา และจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา และจะเป็นเสมือนตัวแทนของรัฐในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยด้วย เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีอาญา สำหรับผู้วิจัย จึงเสนอแนะว่าควรจะมีการขยายสิทธิ

ธิการมีทุนายความของผู้ต้องหา และจำเลยบางประการให้เป็นเงื่อนไขในการดำเนินคดี ดังนี้

1) ในชั้นสอบสวนเมื่อผู้ต้องหาถูกจับในคดีที่มีโทษจำคุก รัฐควรจัดหาทุนายความให้แก่ผู้ต้องหาเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน เนื่องจากถือว่าสิทธิของผู้ต้องหาถูกละเมิด และรัฐต้องช่วยปกป้องให้จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า ผู้ต้องหาไม่มีความผิด เพราะกฎหมายรัฐธรรมนูญวางหลักไว้ว่า ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดจริง

ในชั้นสอบสวน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ ของประเทศไทยควรแก้ไขโดยระบุให้รัฐต้องจัดหาทุนายความให้แก่ผู้ต้องหาเมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด อันมีโทษจำคุก และให้เป็นสิทธิของผู้ต้องหาในกรณีที่เป็นคดีอันมีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ส่วนในกรณีที่มีโทษตั้งแต่ 3 ปี ซึ่งถือว่าเป็นคดีอุกฉกรรจ์ และคดีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์, ทุหนวก, เป็นใบ้ตาบอด คดีที่ผู้ต้องหาอายุเกิน 70 ปีขึ้นไป คดีที่เป็นการพิจารณาที่จะมีผลให้ผู้ต้องหาถูกส่งตัวเข้าสถานพยาบาลหรือต้องห้ามประกอบอาชีพ, คดีที่ผู้ต้องหาต้องอยู่ในสถานพยาบาลสาธารณะเพื่อเตรียมการในการทำความเข้าใจของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาวะแห่งจิตของผู้ต้องหา คดีเหล่านี้ รัฐควรจัดหาทุนายความให้แก่ผู้ต้องหา โดยให้ในฐานะเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดี เนื่องจากคดีมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา และผู้ต้องหาที่หย่อนสมรรถภาพทางร่างกาย จิตใจ, และประสมการณ์ จะต้องมีโอกาสต่อสู้คดีกับรัฐได้อย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ควรกำหนดให้ทุนายความเมื่อทางเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนคดีในชั้นสอบสวนได้ด้วย

2) ในชั้นพิจารณาคดี การคุ้มครองสิทธิการมีทุนายความของจำเลยยังไม่เหมาะสม กล่าวคือ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 ให้การคุ้มครองสิทธิการมีทุนายความของจำเลยโดยให้เป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดี เฉพาะคดีที่เป็นโทษประหารชีวิตเท่านั้น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 โดยบัญญัติให้ในคดีอันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลยสูง เช่นคดีอุกฉกรรจ์อันมีโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปี, คดีที่เป็นการพิจารณาที่จะมีผลให้ผู้ต้องหาถูกส่งตัวเข้าสถานพยาบาลสาธารณะเพื่อเตรียมการในการทำความเข้าใจของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับสภาวะแห่งจิต และคดีที่จำเลยหย่อนสมรรถภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ, ประสมการณ์ เช่น คดีที่จำเลยเป็นผู้เยาว์, คดีที่จำเลยทุหนวก, เป็นใบ้, ตาบอด, คดีที่จำเลยอายุเกิน 70 ปีขึ้นไป คดีเหล่านี้รัฐควรจัดหาทุนายความให้แก่จำเลยก่อนจึงจะพิจารณาคดีได้ หรือรัฐต้องจัดหาทุนายความให้แก่จำเลยโดยให้ในฐานะเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดี อันจะยังผล

ให้เป็นการเท่าเทียมกัน และมีความยุติธรรมสูงสุดในการดำเนินคดี

ส่วนจำเลยที่ไม่อยู่ในฐานะตามที่รัฐจะจัดหาทนายความให้โดยพื้นฐานเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาคดี เช่น จำเลยยากจน, จำเลยที่ถูกฟ้องในคดีที่มีอัตราโทษไม่เกิน 3 ปี ซึ่งถือว่าเป็นคดีไม่อุกฉกรรจ์ แต่ก็มีผลกระทบต่อทางจิตใจ และสิทธิเสรีภาพของจำเลย คดีเหล่านี้รัฐควรให้การคุ้มครองสิทธิการมีทนายความของจำเลยในฐานะเป็นสิทธิ เพื่อให้จำเลยทุกคนได้รับสิทธิเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีอาญา

3) เพื่อรองรับการขยายสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐจัดหาให้ รัฐควรจัดตั้งองค์กรหลักขึ้นมารับผิดชอบโดยเฉพาะในเรื่องการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยกำหนดให้เป็นองค์กรของรัฐ และกำหนดให้ทนายความในองค์กรดังกล่าวเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ และมีการกำหนดรูปแบบการบริหารงาน การรับสมัครลูกจ้าง และการจัดหางบประมาณรัฐต้องจัดหามาให้ ในข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่าระยะเริ่มแรกอาจจะให้สภาทนายความรับผิดชอบเพื่อจัดตั้งองค์กรหลัก และรับสมัครอัยการ ซึ่งเกษียณอายุแล้วเข้ามาเป็นทนายความอาวุโสดูแลการดำเนินคดีอาญา เหตุที่ต้องให้อัยการที่เกษียณอายุแล้วเข้ามาช่วยดูแลเนื่องจากเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินคดีอาญาเป็นอย่างมาก และให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้เพื่อเป็นค่าจ้างว่าความ และเป็นค่าดำเนินงานในองค์กรดังกล่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย